

Základy filozofie - základné pojmy

A

absolútne (z lat. absolutus - nepodmienený) - pojem označujúci vo filozofii bytie, ktoré je podstatou všetkého, je nepodmienené, sebestačné, neobmedzené, dokonalé, existuje samo sebou a je príčinou všetkého ostatného;

abstrakcia (z lat. abstractio - odlúčenie, oddelenie) - je jednou z foriem pojmotvorného procesu. Termínom abstrakcia označujeme myšlienkový proces, v ktorom pri zobrazovaní niektorých vlastností a vzťahov predmetu neberieme do úvahy niektoré vlastnosti a ostatné fixujeme;

agnosticizmus (z gréčtiny) - stanovisko nepoznatelnosti v gnozeológii, t.j. názor ktorý obmedzuje dosah alebo okruh ľudského poznania, popiera možnosť poznania podstaty sveta, "vecí o sebe", "príčin javov";

akcidens (z lat.) - rozdiel od atribútu náhodilá, dočasná, zameniteľná, postrádateľná kvalita, vlastnosť vecí;

atribút (z lat. - prívlastok) - filozofický termín znamenajúci trvalú, podstatnú, neodmysliteľnú vlastnosť nejakej veci na rozdiel od vlastností náhodilej, dočasnej;

autoregulácia - spôsob, akým sa živé organizmy samy obnovujú a samy riadia základné životné procesy a svoj vývoj;

axióm (z gréčtiny "prijatý predpoklad") - tvrdenie (veta) axiomaticky budovanej vedeckej teórie, ktoré chápeme ako východiskové, v danej teórii nedokazované, z ktorého (s eventuálnym pribráním ďalších tvrdení podobného charakteru) vyvodzujeme všetky ostatné tvrdenia (vety) teórie pomocou vopred daných pravidiel odvodzovania;

B

biocentrizmus - názor redukujúci spoločenskú a mravnú podstatu človeka, na podstatu biologickú;

bytie - najvyššieobecnější a abstraktný pojem, ktorý označuje objektívny svet, jestvujúcu materiu, existenciu čohokoľvek vôbec; to, čo sa odlišuje od reality, existencie a skutočnosti;

D

demiung - doslova majster, remeselník, v prenesenom zmysle tvorca, stvoriteľ; v Platónovej filozofii a novoplatónskych učeniach - stvoriteľ sveta, tvorca vesmíru;

determinizmus - 1. filozofické učenie a stanovisko o všeobecnej zákonitej súvislosti a podmienenosti všetkých javov; 2. vzťah nevyhnutnej súvislosti stavov fyzikálnej sústavy, keď začiatkový stav sústavy nevyhnutne určuje (determinuje) jej stav v ľubovoľnom nasledujúcom čase;

dialektika - v starogréckej filozofii "umenie rozhovoru", schopnosť viesť spor na základe otázok a odpovedí, umenie klasifikovať pojmy, triediť veci do rodov a druhov;

diferenciácia - proces rozrôžňovania, rozdelenia, odstupňovania; rozlišovanie;

dichotómia - dvojčlenné delenie dačoho, dvojdielnosť, dvojitosť;

doxa, mienka - nepravé zmyslové poznanie; poznanie zamerané na premenlivé mnohotvárne veci, hodnotené ako poznanie nižšie než rozumové;

dualizmus - učenie uznávajúce materiálnu a duchovnú substanciu ako rovnocenné princípy;

duch - pojem, ktorý v najširšom zmysle je totožný s pojmom ideálne, vedomie; v užšom zmysle s pojmom myslenie;

duša - 1. synonymum termínu psychika; 2. v náboženstve netelesná nesmrteľnosť nehmotná sila; 3. termín na označenie vnútorného sveta človeka;

E

eklektika - nesúrodé mechanické vyberanie a spájanie rôznych prvkov, rozličných teórií a smerov; netvorivé spájanie cudzorodých prvkov rôznych štýlov;

eleati - starogrécka filozofická škola (6. - 5. stor. p.n.l.) pomenovaná podľa mesta Elea v južnom Taliansku, charakteristická chápaním bytia ako niečo trvajúceho, nemenného, nehybného, večného;

element - (prvok) - najjednoduchšia časť, z ktorej je zložený celok;

emocionalizmus - smer zvyrazňujúci citovú stránku života;

empirizmus - súhrn gnozeologických teórií, vysvetľujúcich pôvod, povahu, metódy, platnosť, kritériá ľudského poznania zo zmyslovej skúsenosti; rozum len spája "organizuje", preskúpa to čo pochádza zo zmyslov;

entelechia (z gréčtiny) - prvotný, vnútorný účel, obsiahnutý vo veciach a sústreďujúci všetko dianie v predmetnom súcne určitým smerom. U Aristotela je entelechia pevne spojená s látkou, s vecami samotnými;

epifenomenalizmus (z gréčtiny) - názor, podľa ktorého je vedomie len sprievodným javom telesného a len doprevádza hmotné procesy;

epistemológia (z gréčtiny) - teória poznania, termín, ktorý sa v podstate kryje s termínom noetika alebo gnozeológia;

epoché (z gréčtiny) - hlavný princíp gréckeho skepticizmu vyzývajúci k zdržaniu sa akéhokoľvek úsudku o veciach. Je zdôvodňovaný nedostatočnosťou ľudského poznávania, nemožnosťou dosiahnuť všeobecne platné poznanie;

eristika (z gréčtiny) - umenie sporu, vznikla súčasne s rétorikou ako umenie presvedčovať, je založená na relatívosti zmyslového poznávania;

essencia (z lat.) - podstata veci, to, čo robí vec tým, čím je; v protiklade k existencii býva esencia niekedy chápaná ako podmienka, základ existujúcich javov, inokedy ako následok či výraz existencie (v existencializme);

existencia - filozofický pojem označujúci všetko, čo existuje;

exoterný a ezoterný (z gréčtiny) - termíny na rozlíšenie názorov, učení a spisov určených a zrozumiteľných zasvätencom, odborníkom, vzdelancom (ezoterné) od tých, ktoré sú určené laikom, širokej verejnosti (exoterné);

F

fatum - osud, **fatálny** - osudom predurčený, osudný, osudový;

fenomenalizmus - smer popierajúci existenciu objektívneho sveta a uznávajúci za jedinou realitu javy vedomia, fenomény; veci poznávame tak, ako sa nám javia a nie tak, aké sú v skutočnosti ("samy osebe");

fideizmus - filozofické učenie ktoré dáva prednosť viere pred vedou a nahrádza poznanie vierou; vyššie pravdy, najmä náboženské, nemôžu byť poznané rozumom, ale sú dosiahnuteľné len "istotou viery";

filozofia (z gréčtiny) - "láska k múdrosti"; s termínom filozofia sa prvý raz stretávame u Pytagora, ako osobitnú náuku ju vyčlenil Platón; v starovekej spoločnosti obsahovala všetky poznatky človeka o svete, o sebe samom, o poznaní, neskôr dochádza k "vyčleňovaniu" špeciálnych vied z filozofie; filozofia ako náuka vzniká z potreby vytvoriť všeobecný náhľad na svet, preskúmať jeho všeobecné princípy a zákony, z potreby racionálne zdôvodnenej metódy uvažovania o skutočnosti, logiky a teórie poznania;

filozofická antropológia - učenie o človeku, jeho podstate, postavení vo svete a poslaní;

fixácia - ustálenie, ustaľovanie, upevnenie, zachytenie, zachytávanie niečoho v dajakej podobe;

formalizmus - jednostranné chápanie a zveličovanie formy nezávisle, odtrhnuto od obsahu; lipnutie na formách, formálnosť; v etike nadradovanie formálnych vzťahov nad obsah spoločenskej morálky;

G

gnosticismus - 1. súhrnný názov neskorých antických nábožensko-mystických prúdov, v ktorých sa rozkladali tradície gréckeho racionalizmu; 2. nábožensko-mystický raného náboženstva, ktorý vznikol zmiešaním prvkov gréckej filozofie, orientálnych náboženstiev a cirkevných dogiem;

H

helenizmus - 1. obdobie gréckych dejín a kultúry od čias Alexandra Veľkého do vzniku rímskeho cisárstva; 2. starogrécka kultúra, vzdelanosť;

hermetizmus - nábožensko-filozofické učenie o tajomstvách sveta, obsahujúce zjavenia a traktáty o tajomstvách vesmíru, ktoré sa týkajú astrologie, alchymie a okultizmu;

história - 1. súhrn dejov v minulosti, minulosť, dejiny; 2. veda o vývoji spoločnosti a prírody; 3. udalosť, priebeh dej;

holizmus - učenie, ktoré vyzdvihuje prvotnosť celku v pomere k častiam, ako aj nezávislosť celku od časti;

homoioomeria - v Anaxagorovej filozofii kvalitatívne homogénna a originálna častica, ktorá obsahuje nekonečné množstvo drobnejších podobných ale zhodujúcich sa častí;

humanizmus - spoločenské a kultúrne hnutie epochy renesancie v 16. stor., snažiace sa o obnovu antickej vzdelanosti;

hylozoizmus (z gréčtiny) - názor, že všetka hmota je oživená, pokus vykladať vznik organického sveta z prírody samej;

hypostáza - zvecnenie, konkretizácia, spredmetnenie;

hypostazovanie - postup, ktorý povyšuje niečo, čo je v skutočnosti iba možnosťou, vzťahom, na samostatne jestvujúci objekt; v širšom zmysle slova prisudzuje samostatnú existenciu abstraktným pojmom;

hypotéza - vedecky podložený, ale definitívne ešte neoverený predpoklad, vysvetľujúci určitý súbor javov;

I

idiografický - opisujúci neopakovateľnú skutočnosť a teda nezovšeobecňujúci;

idoly - prekážky, klamy, ktoré sa stavajú do cesty poznaniu; subjektívne zábrany správneho poznávania; vid napr. F. Bacon;

imanentizmus - filozofický smer, hlásajúci že bytie je len vnútorným obsahom vedomia a popierajúci, že mimo vedomia existuje objektívny svet;

imanentný - tkvejúci v samej podstate vecí, týkajúci sa vnútornej stránky veci, vyplývajúci z podstaty veci;

impresia - dojem, vnem, účinok; nálada, náladový obrázok; vtlačok, odtlačok;

infinitizmus - učenie o nekonečnosti sveta, priestoru a času;

intencionalita - 1. zameranie ľudského snaženia na určitý cieľ; 2. vo filozofii zámer, úsilie, pozornosť, nevyhnutný vzťah psychických procesov k nejakému predmetu;

intuícia - schopnosť bezprostredného postihnúť pravdy a získavania poznatkov bez vedomej logickej úvahy a analýzy, nezávislá na skúsenosti a praxi;

iracionalita - vo filozofii to, čo je nepostihnuteľné rozumom, myslením a nevyjadriteľné logickými pojmami;

iracionalizmus - filozofické učenie, ktoré hlása ohraničenosť poznávacích schopností ľudského rozumu, myslenia a za základný druh poznania pokladá intuíciu, cit, inštinkt;

K

kauzálnosť - príčinnosť, príčinná súvislosť, poznanie opakujúcich sa príčinných vzťahov a súvislostí;

kognitívny - slúžiaci na poznávanie, poznávací;

kontemplácia - sústredené uvažovanie, rozjímanie, premýšľanie;

kriticizmus - schopnosť niečo posudzovať; náklonnosť kritizovať; v Kantovej filozofii kritický výklad procesu poznania, neotická kritika, ktorá požaduje kritické skúmanie predpokladov poznania, jeho možností a mohutnosti;

kynizmus - 1. smer v gréckej filozofii založený Antistenom v 4.stor. p.n.l., hlásajúci opovrhovanie konvenciami; 2. hrubé, bezcitné správanie opovrhovanie konvenčnosťou;

L

logos - v starovekej gréckej filozofii všeobecná zákonitosť sveta (Herakleitos); slovo, myšlienka, zákon, poriadok, základ sveta;

M

maieutika - sokratovská metóda navedenia žiaka na samostatný spôsob poznávania pojmov;

matéria - objektívna realita existujúca nezávisle od nášho vedomia (Lenin); hmota, svet, vesmír, predmetná realita;

materializmus - filozofický smer, podľa ktorého svet je večný, nestvorený, materiálnej povahy, všetko v ňom vzniká a zaniká podľa jeho vnútorných zákonitostí;

mechanicizmus - teoretické stanovisko, podľa ktorého všetko dianie vo svete možno vysvetliť zákonmi mechaniky;

metafyzika -1. Aristotelova prvá filozofia, 2. oblasť filozofie, ktorá sa zaoberá otázkami presahujúcimi ľudskú skúsenosť, zmyslové poznanie; 3. synonymum pre ontológiu;

monáda - 1. u starovekých Grékov nedeliteľná jednotka; 2. podľa Leibniza jednoduchá, uzavretá, aktívna meniac sa duchovná substancia; ďalej viď. chápanie monády u G. Bruna;

monoteizmus - náboženstvo uznávajúce jedného boha, jednobožstvo;

N

náboženstvo - sústava predstáv, pocitov, kultových úkonov, ktorých postatou je viera v boha, nadpozemskú existenciu sveta, viera, zjavenie;

naturfilozofia - filozofia prírody, ktorá sa vyvinula v 17. až 18. storočí, založená na abstraktných špekuláciách a ktorá sa usilovala chápať prírodu ako celok;

nihilizmus - popieranie všetkých ustálených hodnôt, mravných zásad; termín, ktorý prvý raz použil nemecký filozof Jacobi;

noetika - filozofická náuka o poznaní, gnozeológia, epistemológia;

nominalizmus - filozofický smer v stredoveku, podľa ktorého sú univerzáliá (všeobecné pojmy) reálne inexistentné;

noumenon - termín označujúci podstatu postihnuteľnú iba rozumom (viď. Platon dialóg Timáios);

nús - rozum, základný pojem antickej filozofie, ktorý v Anaxágorovej filozofii znamená vonkajší zdroj pohybu homoiomerií a bol chápaný ako princíp usporadúvania bez tvarovej matérie;

O

okultizmus - koncepcie, ktoré predpokladajú, že vo svete jestvujú tajné, skryté sily a fenomény;

ontológia - (zo starogréckeho on ontos - existujúce, logos - slovo, pojem, určenie) - náuka o bytí, o tom, čo existuje, oblasť skúmania starej filozofie popri gnozeológii - náuky o poznaní, logiky - náuky o myslení, etiky - náuky o mravnosti a estetiky - náuky o krásne (tradičné delenie filozofie). Ontológia v tomto zmysle býva tiež nazývaná metafyzikou;

organon - nástroj myslenia, bádania (viď napr. F. Bacon);

P

panteizmus - nábožensko-filozofické učenie, ktoré maximálne zblízuje pojmy boh a prírody; rozpúšťa boha v prírode, stotožňuje boha s prírodou, so svetom;

patristika - kresťanská teológia, apologetika cirkevných otcov, ktorí obhajovali dogmy kresťanského náboženstva proti pohanstvu. Tvrdili, že náboženská viera nie je zlučiteľná s antickou heretickou filozofiou;

personalizmus - filozofický názor, chápaný jednotky, z ktorých sa svet skladá, ako neosobné, svojské, cieľavedomo pôsobiace útvary;

podstata - filozofická kategória, ktorá vyjadruje všeobecné, nevyhnutné stránky objektov a procesov; súhrn vnútorných väzieb, vzťahov, relatívne trvalých vlastností predmetu;

polyhistor - znalec mnohých vedných odborov; všestranný učenec, vedec; (za "posledného polyhistora" a býva považovaný G. V. Leibniz);

polyteizmus - uctievanie mnohých bohov, mnohobožstvo; opak monoteizmu;

pozitivismus - filozofické hnutie založené v polovici 19. storočia A. Comtom. Zdôrazňovalo antimetafyzické, pozitívne zameranie filozofie, usilovalo sa o zvedčenie filozofického poznania;

poznanie - osobitná duchovná činnosť človeka, ktorá sa vyjadruje v živom nazeraní, v signálno-rečovej činnosti ľudí, schopnosť abstrahovať, vytvárať si predstavy o veciach, o samotnej poznávacej činnosti;

psychoanalýza - 1. rozbor psychiky a jej konštitutívnych súčastí, 2. smer v psychológii a psychiatrii, založený na objavoch S. Freuda;

R

racionalizmus - smer vo filozofii, ktorý zdôrazňuje úlohu rozumu v procese poznania;

reformácia - stredoveké sociálno-politické hnutie, prejavujúce sa úsilím o nápravu cirkvi a obmedzenie (usmernenie jej moci (15. - 16. stor.);

S

scientizmus - absolutizácia, zväzňovanie významu vedy v poznaní;

sémantika - 1. náuka o význame jazykových jednotiek slov alebo vyšších celkov; 2. smer v logistickej novopozitivistickej filozofii, zaoberajúcej sa významovou platnosťou znakov v metajazyku moderných vied;

senzualizmus - učenie v gnozeológii, ktoré uznáva pocity za jediný zdroj poznania a všetko poznanie odvodzuje zo zmyslového vnímania;

solipsizmus - teória, podľa ktorej jestvuje len človek a jeho vedomie, kým objektívny svet vrátane ľudí jestvuje len vo vedomí individua;

stoicizmus - smer v antickej filozofii, usilujúci sa poznať zákonitosti prírody a dosiahnuť duševnú vyrovnanosť;

subjekt - 1. vnímajúca, premýšľajúca, chápaná bytosť; 2. logický predmet, podmet súdu;

subjektívny idealizmus - filozofický smer, podľa ktorého svet, v ktorom subjekt žije a koná pokladá za súhrn pocitov, zážitkov, nálad ...; "byť znamená byť vnímaný" - (G. Berkeley);

substancia - to, čo sa pôvodne v dejinách filozofie chápalo ako látka, z ktorej sa skladajú všetky veci;

system - súbor prvkov, elementov v určitej oblasti, ktoré sú vo vzájomných vzťahoch a väzbách a tvoria určitú celosť;

štruktúra - stavba a vnútorná forma organizácie systému; vystupuje ako jednota vzájomných väzieb medzi jeho prvkami;

T

teodicea - nábožensko-filozofické ospravedlnenie boha z existencie zla a nespravodlivosti vo svete, ktorý stvoril;

teogónia - súhrn mýtov o pôvode bohov; genealógia bohov, obraz kozmu založený na animistických predstavách;

teológia - náuka usilujúca sa pomocou filozofických argumentov zdôvodniť náboženstvo, bohoslovie;

teória poznania (gnozeológia, epistemológia) - časť filozofie, ktorá skúma vzájomný vzťah subjektu a objektu v procese poznávacej činnosti, vzťah poznania ku skutočnosti, možnosti poznania sveta človekom (poznávacie mohutnosti);

teozofia - vedenie o bohu získané bezprostredným poznaním boha alebo mystickým spojením s ním; učenie o božskej múdrosti, o pravom obsahu náboženstva, ktorý je skrytý nezasväteným;

tolerancia - znášateľnosť názorová alebo náboženská;

tomizmus - smer katolíckej filozofie, vychádzajúci z filozofického učenia Tomáša Akvinského;

totemizmus - jedno z raných náboženstiev, ktorého základom je viera, spoločný pôvod ľudí s niektorými zvieratami, rastlinami, predmetmi skutočnosti;

tradícia - historicky vzniknuté obyčaje, obrady, hodnoty, normy správania prenášané z jednej generácie na druhú;

transcendentálny - určenie bytia, vyjadrujúce nadmyslové, všeobecné vlastnosti bytia, ktoré sú dostupné len intuitívnemu, apriórnemu poznaniu;

trópy - argumenty starogréckych skeptikov, ktorými sa snažili zdôvodniť svoje tézy o neschopnosti človeka poznávať skutočnosť;

U

univerzálie - všeobecné pojmy (idey) v stredovekej filozofii, ktorým "realisti" prisudzovali reálnu existenciu;

univerzum - 1. celý svet, vesmír, kozmos; 2. súbor predmetov výskumu vedeckého poznania;

utópia - podľa románu anglického mysliteľa T. Mora - Utopia - 1. niečo nedosiahnuteľné, vysnívaná krajina; 2. neexistujúce vybájené miesto;

V

vedomie - psychické zobrazenie skutočnosti človeka, ktoré vystupuje ako nepretržité sa meniaci súhrn rozumových a zmyslových obrazov;

verifikácia - overovanie, overenie, preskúmanie pravosti alebo správnosti súdu, výpovedi a pod.;

vitalizmus - 1. smer vysvetľujúci životné procesy v organizme akousi zvláštnou životnou silou, 2. smer v umení, oslavujúci život v jeho najzákladnejších prejavoch;

voluntarizmus - filozofický smer, ktorý za podstatu sveta, ľudskej existencie, myslenia a cítenia považuje vôľu;

vrodené idey - kľúčový pojem niektorých koncepcií, ktoré sa vyjadrujú k pôvodu a podstate ľudského poznania; apriórne formy ale aj obsahy poznania;

Z

život - vo vede o prírode najvyšší spôsob jestvovania otvoreného sebaorganizujúceho systému;

Pojmy na 5' testík z NOS (z poznámok a filozofických slovníkov):

Maiuetika, daimonion, eristika, eudaimonia, idea, metempsychóza, anamnezis, teleológia, entelechia, cnosť, relativizmus;

PS: Zmysel týchto pojmov bude treba vedieť objasniť na konkrétnych príkladoch.

Kľúčové pojmy:

- § **Iracionalizmus:** myšlienkový prúd, ktorý nepopiera dôležitosť racionálneho poznania, tvrdí však, že nie všetko človeku dostupné je ním možné dosiahnuť ani obsiahnuť; sú veci (podstatné), rozumu nedostupné, ktoré je možno zachytiť alebo vytvoriť len „cez“ pocity, intuíciu, špekuláciu, fantáziu, prekročením pravidiel logiky, či matematiky.
- § **Voluntarizmus:** podstatným, určujúcim a základným elementom a hybnou silou sveta aj ľudských dejín je vôľa – určujúca ľudské správanie a definujúca človeka hlbšie a podstatnejšie než jeho poznanie (rozum); táto je mimo moci rozumu, je vo svojej celkovosti nepochopiteľná, pričom nemusí mať vôbec žiadny zmysel ani cieľ, okrem toho, ktorý jej sami dáme.
- § **Existencializmus:** ide o filozofie kladúce dôraz na jedinečnosť ľudskej existencie, jej individuálne možnosti a prežívanie, ktoré nemožno objektivizovať vedeckým spôsobom ani zahrnúť do akéhokoľvek plánu, ktorý by existencii uberal jej neopakovateľnosť. Sloboda je tu tak východiskom, ako aj cieľom každého ľudských činov.
- § **Nihilizmus:** všetko dopredu dané, stanovené a určené je tu treba považovať za zbytočné a odmietnuteľné, pretože nám to znemožňuje uchopiť prítomnosť takú aká je a nahrádza ju tým, ako by to malo byť. Nihilizmus poukazuje na redukcionizmus a ochudobňovanie života a jeho bytostných možností; najhoršie potom je, keď ľudia zabudnú na to, že „pod“ vzormi, modelmi a štruktúrami života existuje život, ktorý nemohol byť žitý. Z času na čas sa však život v jeho rýdzosti prejaví...
- § **Nadčlovek:** mal by to byť cieľ ľudského života – človek realizujúci svoje možnosti v plnej miere; toto považujúci za cieľ svojho života (teda koncentráciu energie za účelom intenzívnejšieho, slobodnejšieho a bohatšieho prežívania). Nadčlovekom sa môže stať človek len z vlastnej vôle (individuálna evolúcia).
- § **Perspektivizmus:** človek môže poznať čokoľvek vždy len z vlastného uhla pohľadu; aj vedecká objektivita je len jedným z mnohých uhlov pohľadu na svet a jeho fungovanie. Hodnoty a normy tak isto nemôžu byť a platiť univerzálne.
- § **Intuitivizmus:** skutočné poznanie je možné dosiahnuť len pomocou intuície – priameho, bezprostredného „vľahu“ do problému (otázky). V intuitívnom akte vedomie splýva podstatu vecí a bezprostredne uchopuje jej podstatu (riešenie); hoci je (intuícia) racionalizovateľná len obtiažne (a vždy až pri spätnom pohľade), samozrejmosť s ktorou ponúka pravdu je evidentná.
- § **Fenomenológia:** podstatu vecí dosahujeme pri postupnom odhliadaní (fenomenologická redukcia) od náhodností, subjektívnosti, situačnosti, ktoré okolo problému vyvstávajú; aby sme k nej dospeli, v istom okamihu vonkajší svet aj vnútorný svet chápeme „len“ ako javy v našom vedomí, brániace nám onú podstatu (pravdu) dosiahnuť. Dosahujeme ju až na takej úrovni nášho ja, ktorej zloženie a fungovanie nemôžeme ovplyvniť.
- § **Intencionalita:** ľudské vedomie je vždy na niečo a niekam zamerané, orientované. Zameranosť nášho vedomia je „automatická“; jej neprítomnosť poukazuje na smrť. Intencionálnym aktom naše ja „zachytáva“ predmety vnútorného aj vonkajšieho sveta a privádza ich „pred“ naše vedomie.
- § **Pobyť:** vo svojej pravej podstate je tu človek „len“ na pobyte; „...nemá, kam by hlavu zložil.“ (Biblia). Človek nie je majiteľom bytia, len na sa ňom podieľa – tým, že prijíma jeho ponuky a tie svojím spôsobom (autenticky alebo neautenticky) spracováva. Jeho hlavnou charakteristikou je práve ono dobiehanie (čas) – k smrti.

- § **Existenciál:** človek (pobyt) je špecifické bytie, nevyskytuje sa – on existuje (má k sebe vzťah), preto ho nemožno určovať pomocou kategórií, podľa ktorých nazeráme veci, ale pomocou existenciálov. Toto sú jeho základné (ľudskosť konštituujuce) vlastnosti (existenciály): smrteľnosť, starosť, úzkosť, spoločnosť, vina, rutina, voľba. Tieto vlastnosti môže realizovať autenticky alebo neautenticky.
- § **Autenticita:** autentický človek sa definuje, určuje a rozhoduje „zo seba“, nepodlieha tlaku nejakého „ono sa“ (takto **sa** to má robiť, chápať, obliekať, správať, milovať...). Neautentický človek vo svojich rozhodnutiach stráca (opúšťa) slobodu, preto že sa pri ich výbere spolieha na niečo, čo je k jeho aktuálnemu bytiu vonkajšie.
- § **Absurdita:** absurdita je prvotným znakom toho, že človek nahliadol skutočne vlastný zmysel života (ešte nikdy pre tým slobodne neuchopený, preto sa v prvom momente javí byť nezmyselným). Absurdným sa môže javiť aj celkový zmysel života, ktorý je možné nahliadnuť v jeho celku až v okamihu jeho konca.
- § **Zodpovednosť:** zodpovednosť kladie nárok vo svojich plánoch vždy počítať s dopadmi svojho jednanja na svoje okolie (nielen ľudské okolie) a uvedomovať si aj prijímať každú z konzekvencií, vyplývajúcich z takéhoto jednanja.
- § **Štrukturalizmus:** je to typ myslenia, ktorý štruktúry (zákonitosti a vnútorné usporiadania vecí, systémov) pôsobiace vo veciach, či medzi nimi, považuje za prvotnejšie než samotné veci. Samotná štruktúra (akákoľvek) má v podstate virtuálny charakter, je však reálne pôsobiaca na fyzickú aj psychickú realitu. Štruktúry môžu byť nemenné alebo v čase sa rozvíjajúce – jednotlivým človekom však priamo len výnimočne. V jednotlivých veciach a systémoch, na ich jednotlivých úrovniach, pôsobí mnoho typov štruktúr, niekedy na prvý pohľad (pre človeka...) navzájom nekompatibilných, odporujúcich si.
- § **Epistéma:** ide o apriórnu danosť (individuum predchádzajúcu) vymedzujúcu človeku jeho možnú skúsenosť (poznanie, správanie aj samotné vnímanie). Epistémy sa v dejinách menia z dôvodov, ktoré sú vystopovateľné až potom, čo nastanú.
- § **Moc:** schopnosť pôsobiť a presadiť si svoju vôľu. Moc nie je synonymom sily – nestačí byť iba silným (intenzívnym); aj keď už len tým, že veci sú, majú nejakú moc, ktorá ich udržuje v (ich) bytí – nejako sa presadzujú, niečo vydržia, nejako pôsobia. Sama o sebe však moc neexistuje, tak existuje len sila (energia, intenzita), ktorá sa po správnom uchopení (technika) stáva mocou.
- § **Dekonštrukcia:** je metódou, ktorá v našich prejavocho odhaľuje skryté (neuvedomelé alebo zamlčané) predpoklady, ktoré redukovali pestrosť našich možností (sloboda) na úkor ich bezpečnosti (istota). Samotné odhaľovanie však nepovažuje za predpokladmi (predsudkami) „nepoškrvené“.
- § **Pozitívizmus:** naše poznanie sveta aj seba samých sa musí opierať iba o to, čo má povahu faktu (korešpondencia), čo je empiricky zistiteľné aj overiteľné. Jedine vedecké poznanie tak človeku umožňuje efektívne predvídať priebeh dejov (prírodných aj spoločenských) a ovplyvňovať ich tak následne.
- § **Odcudzenie:** odcudzenie sa sebe samému vzniká z nemožnosti realizovať svoje vlastné bytie, ktoré je tak ovládané niečím iným (veci, peniaze, iní ľudia, doba, okolnosti).
- § **Historicizmus:** je pohľad na dejiny (čas), ktorý tvrdí, že majú istú logiku, zákonitosť – odlišnú od tej biologickej, či fyzikálnej –, ale rozumom pochopiteľnú a preto využiteľnú k rozumnému „dizajnovaniu“ spoločnosti, jej systémov, inštitúcií, noriem.
- § **Materializmus:** základom sveta a všetkých vecí je látka, hmota, matéria; niečo fyzikálne dokázateľné a objektívne existujúce. Duša, vedomie, myslenie, viera, vôľa, láska (a iné) sú len prejavy hmoty, jej stavy alebo sa z hmoty vyvinuli a existujú len vo vzťahu k nej. Za istých okolností je svet plne poznateľný a manipulovateľný.
- § **Komunizmus:** má to byť ideálny stav spoločnosti aj individuálneho bytia; spoločnosti beztriednej, ktorej dynamika a rast nie sú určované vonkajšími stimulmi (peniaze, moc a sláva), ale vnútornými danosťami každého jej jednotlivého člena. Súkromné vlastníctvo je tu zbytočné, človek rozvíja svoje talenty slobodne a aj rozdelenie času na čas pracovný a čas voľna je tak bezpredmetné. K zmene kapitalizmu na komunizmus môže dôjsť aj revolučným spôsobom.
- § **Utilitarizmus:** utilitarizmus vidí cieľ ľudského jednanja v tom, aby sa čo najväčšie množstvo ľudí mohlo cítiť šťastne; prospech a úžitok musia byť dostupné čo najväčšiemu množstvu ľudí. Žiadne správanie tak nemôže byť správne alebo nesprávne samo o sebe, ale vždy len s ohľadom na takto poňatú užitočnosť.
- § **Liberalizmus:** liberalizmus kladie dôraz na slobodné rozvíjanie individua, minimalizáciu vonkajších zásahov, dôveru v individuálne schopnosti. Sloboda by mala byť obmedzovaná len v prípade, že zasahuje do slobody iného individua. Dôležitou zručnosťou je umenie dohodnúť sa a zatiaľ najlepšou pôdou pre jeho realizáciu je demokracia.
- § **Inštrumentalizmus:** považuje za dôležité, aby sa poznávanie chápalo a používalo ako nástroj; nie poznanie pre poznanie, ale poznanie, ktoré je možné aplikovať a meniť ním chod vecí. Zákony a teórie tu nie sú chápané ako objektívne vlastnosti sveta, ani ako zákony mysle, svet konštruujúcej, ale ako pravidlá, ktoré majú umožniť človeku predvídať, stávajúc sa tak nástrojmi, ktorými sa človek vo svete „zariaďuje“.
- § **Demokracia:** jej podstatou je princíp vlády väčšiny, pri zachovaní a rozvíjaní menšinových možností; princípom je tolerancia a rešpekt k individuálnej slobode. Základnou kategóriou je občan, ako ten, ktorý musí mať možnosť podieľať sa na moci alebo rozhodovať aj o jej použití.
- § **Postmoderna:** je to „nálada“ myslenia aj vnímania (tiež pôsobiaca na konanie človeka), ktorej je cudzia akákoľvek uniformita a univerzalita čohokoľvek. Východiskom je tu mnohosť, pluralita – prístupov a spôsobov, ktorými sa svet prejavuje. Nikdy tak reálne neexistuje jedno-jediné centrum, ktoré by prirodzene a osvietene ovládalo chod vecí; vždy by išlo len o násilnú konštrukciu, ktorá aj tak mohla vzniknúť len z pôvodnej mnohosti (chaosu).
- § **Novopozitívizmus:** skutočnosť je vo svojej podstate neutrálna, objektívnou sa stáva podľa toho ako ju „uchopte“. Pre novopozitívizmus jedine vedecké poznanie je schopné človeku zabezpečiť relevantné poznatky o svete; vedy majú preto operovať jednotným jazykom, ktorý je schopný cez tzv. protokolárne vety „zachytiť“ empirickú skúsenosť, na ktorej musí byť založená každá vedecká teória. Všetko o čom hovoríme musí byť minimálne empiricky potvrditeľné alebo logicky správne.
- § **Jazykový obrat:** je to názov pre názor, ktorý sa stal vplyvným v celej šírke filozofického spektra, tvrdiaci prvotnosť jazyka pred vecami; jazyka ako systému znakov, z ktorých sú v podstate zložené aj samotné veci, respektíve jeho prostredníctvom získavajú svoje

zaradenie aj účel. Celé naše bytie sa tak odohráva v jazyku, inak je pre nás nepochopiteľné. Jazyk teda nie je len nástroj, ale hlavne médium, prostredníctvom ktorého je nám svet vôbec prístupný. Jazyk je samozrejme „mnohý“ – ide vlastne o pohyblivú spleť rôznych systémov znakov.

- § **Logický atomizmus:** všetky problémy sa dajú logickou analýzou vyriešiť už na úrovni jazyka, teda toho, ako o svojej skúsenosti hovoríme, ako je táto „zachytená“ v našom jazyku. Skutočnosť pre človeka vzniká logickou konštrukciou bezprostredných zmyslových údajov a ak ju máme uchopovať pravdivo, musíme sa vždy vedieť analýzou prepracovať k jej atomárnym faktom, zachytávajúcim jednotlivé zmyslové dojmy, z ktorých sa skladá.
- § **Falzifikácia:** je to metóda zisťovania pravdivosti (vedeckých teórií), ktorá hovorí, že teória je pravdivá dovtedy, kým sa neobjavia problémy, ktoré nie je schopná vysvetliť (vyriešiť). Opakom falzifikácie je verifikácia, ktorá tvrdí, že (vedecká) teória je pravdivá, ak sa dá v praxi overiť, potvrdiť.
- § **Ideálna rečová situácia:** ide o stav, situáciu, v ktorej nijaký jej účastník nemôže tomu druhému určovať, či sa smie vyjadriť a čo a akým spôsobom smie povedať. Všetci by však zároveň mali rozprávať a konať tak, aby sa tým situácia otvárala novým možnostiam, ktoré sú bez násilia akceptovateľné oboma stranami.
- § **Evolúcia:** je princípom všetkých zmien, je procesom postupného, dlhodobého a nepretržitého vývoja (všetkého); ide o konštantnú a trvalo pôsobiacu silu prebiehajúcu v smere najmenšieho možného odporu (vo všetkých úrovniach sveta – hmotnej aj duchovnej), ide o základný zákon bytia.
- § **Nevedomie:** je tou časťou ľudskej psychiky, ktorú vedomím nekontrolujeme, ale ktorej vplyv a dôsledky na vedomý život sú neoddiskutovateľné. Nevedomie je štruktúrované a dynamické, môže sa vo vedomí „ukázať“, môže však pôsobiť bez toho. Dá sa o ňom hovoriť aj ako o „továrni“, ktorej produkciu (istú časť) ďalej spracúvame vedomím.
- § **Teorema neúplnosti:** hovorí o tom, že v každom systéme existujú nedokázateľné tvrdenia, že neexistuje nijaký zvnútra celkom vysvetliteľný systém, že každý systém je v podstate neúplný – otvorený.
- § **Semiotika:** je veda zaoberajúca sa znakmi (čohokoľvek), významom znakov, znakových systémov („reč“ módy, počasia, tela...); skúmajúca zákony, podľa ktorých jednotlivé znakové systémy fungujú, skúmajúca ako dospievame k významu (čohokoľvek), ako sa významy menia, vznikajú aj zanikajú („opúšťajú“ veci, či situácie, ktorým pred tým dávali význam).
- § **Feminizmus:** ide o tendenciu odstrániť čisto patriarchálne a logocentrické vysvetľovania sveta; dá sa hovoriť aj o emancipácii „ženského“ princípu, charakterizovateľného dôrazom na intuitívnosť, emocionalitu a dialogickosť.

Kľúčové slová (18. storočie)

Kriticizmus je filozofické stanovisko, ktoré najskôr vyžaduje racionálne preverenie všetkých podmienok a možností akéhokoľvek druhu poznania pred tým, než ho začneme používať. Považuje sa za opak **dogmatizmu** v poznaní. Zaoberá sanosťami, zdrojmi, platnosťou, zákonitosťami a hranicami ľudských druhov poznania

Transcendentný znamená presahujúci každú možnú skúsenosť, zmyslové aj rozumové chápanie; pojem vyjadruje nepoznatelné, nevysvetliteľné a priamo nezažiteľné.

A priori je **latinský** výraz a znamená „bez predchádzajúcich **skúseností**“, čisto rozumovo, predskúsenostne, nezávisle od skúsenosti, predbiehajúc každú skúsenosť; zakladajúc ju istými rámcami, štruktúrami, či ideami a umožňujúc ju tak (skúsenosť).

A posteriori je ktorý znamená opak a priori čiže „získaný zo **skúseností**“, na základe skúsenosti.

Transcendentálny idealizmus – svet je podľa tejto filozofickej teórie vytváraný subjektom, teda niečim duchovným, ideálnym, nemateriálnym, vďaka ktorému vôbec vnímame, poznávame aj konáme vo svete, ako sa nám javí. Máme vo svojej subjektivite (v „ja“) dopredu dané podmienky k týmto 3om možnostiam – vnímať, poznávať, konať.

Absolútny idealizmus je f. teória, ktorá za podstatu všetkého považuje absolútne. Absolútne samo zo seba a v sebe samom zároveň tvorí a mení všetky súcna. Hmota je tu len jedným z mnohých prejavov absolútna. Absolútne sa môže za istých podmienok cez človeka prejavovať – v jeho umeleckom nazeraní, pravdivom poznaní a slobodnom konaní.

Dialektika je metódou myslenia, v ktorom sú jeho závery vždy výsledkom zvažovania, dopĺňania a zlučovania protikladných tendencií na vyššiu úroveň, na ktorej sa už nejavia (človeku) ako protikladné, skôr „do seba zapadajúce“.

Osvietenstvo bolo **kultúrne hnutie**, ktoré čerpalo hlavne z podnetov empirickej filozofickej línie. Nabralo silu životného postoja a stalo sa dejinným obdobím s cieľom nahradiť názory opierajúce sa o náboženskú a politickú autoritu názormi, ktoré sú výsledkom činnosti ľudského rozumu a zároveň obstoja pred jeho kritikou.

Voľnomyšlienkarstvo alebo sloboda mysle je model zmýšľania ľudskej bytosti, ktorá sa spontánne cíti byť neobmedzená **konvenciami** (napr. náboženskými), vykladajúc aj posvätné, dohodnuté a tabuizované témy „voľne“, bez ohľadu na zaužívanú interpretáciu.

Agnosticizmus je **filozofický** názor, stanovisko, podľa ktorého nie je možné poznať podstatu vecí alebo sveta. Poznanie sa obmedzuje iba na skúsenosťou potvrditeľné a overiteľné fakty, ostatné považuje za zbytočnú špekuláciu alebo násilnícky dogmatizmus.

Geografický determinizmus je vedecká **konceptia**, ktorá prisudzuje prírodným podmienkam (životnému prostrediu) rozhodujúcu úlohu pri formovaní a rozvoji **človeka**, ľudskej spoločnosti, jej právnych noriem aj morálky.

Náboženská tolerancia vyjadruje ducha znášateľnosti tak medzi jednotlivými náboženstvami, ako aj k nenábožensky založenej etike a morálke; zakladá tiež právo vyznávať náboženstvo a nebyť za to obmedzovaný.

Liberalizmus je teória aj životný postoj odmietajúci akékoľvek nedohodnuté alebo nevyžiadané zásahy do integrity individua, ktorého hlavnou charakteristikou sú sloboda a tvorivosť. Individuum tu vystupuje ako schopné samo a autonómne definovať aj napĺňať toto svoje sebaurčenie. Ak platí ako spoločné pravidlo, tak potom to, že sloboda jednotlivca končí tam, kde by už inému túto (slobodu) brala.

Nacionalizmus je teória (aj prax), ktorá štát stotožňuje s národom – skupina ľudí so spoločnými jazykovými znakmi (hlavne), ktorými sa odlišuje od inej, si privileguje právo na organizačnú (štátnu) samoreguláciu (suverenitu). Ostaní na danom území potom musia prijať jej podmienky.

Kopernikový obrat je pojem opisujúci vzťah poznávajúceho subjektu k svetu. V ňom je subjekt „zákonodarcom“ prírody, sveta, nie naopak – poznanie sa neriadi predmetmi, ale predmety poznaním (jeho vnútornou štruktúrou). Subjekt („vnútrajšok“) v procese poznania svet („vonkajšok“) vlastne konštruje, vytvára ho do podoby, ktorý pre nás má.

Kategorický morálny imperatív vyjadruje morálny zákon, ktorý nezávisí od subjektívnych sklonov, ale iba od rozumného rozhodnutia, človeku je daný „dopredu“, ako opora pre jeho správanie: konaj len podľa tej maximy, od ktorej môžeš zároveň chcieť, aby sa stala všeobecným zákonom. Ide teda o univerzálny morálny princíp, ktorý určuje formu, nie obsah nášho konania.

Slovičkový test z NOS-ky

- **Voluntarizmus** – filozofický smer, ktorý uprednostňuje vôľu pred rozumom, považuje vôľu za rozhodujúcu a ontotvornú
- **Iracionalizmus**- označenie postoja, ktorého podstatu tvorí skepsa voči nárokom racionalizmu, ktorý za hranicami rozumu vidí priestor pre intuíciu, tušenie.
- **Intuícia**- bezprostredný zážitok náhleho poznania alebo nápadu, pri ktorom je zistená podstata vecí
- **Vôľa**- to, čo vedome vedie k vytýčenému cieľu zamerané úsilie a jednanie človeka, ide o konanie, rozhodnutie, zameranie vôle na niečo
- **Cit**- fenomén subjektívneho, individuálneho prežívania, pociťovania, nie premýšľania
- **Askéza** – dbanie o telesný a duchovný rozvoj človeka, odopierania či redukovania nadbytočných túžob, vášní či myšlienok, schopnosť odoprieť si...
- **Moc**- schopnosť pôsobiť a presadiť vlastnú vôľu proti tlaku() okolia
- **Nihilizmus**- filozofický postoj, ktorý cieľavedomo popiera predmety a javy každodennej skúsenosti, ktoré sú organizované v rámci pevného systému pravidiel a noriem
- **Hermeneutika**- umenie výkladu, učenie o metóde a návodoch k správne porozumeniu a výkladu textov, situácií, vzťahov...
- **Axiológia**- náuka o povahe hodnôt, ich mieste v spoločnosti a hodnotovej štruktúre
- **Nadčlovek**- kategória ..... potrebu vlastného a slobodného potvrdzovania vôle a jej koncentráciu, bez ohľadu na spôsoby, ktoré určuje všeobecnú morálku
- **Scientizmus**- názor, ktorý zdôrazňuje postavenie a funkcie vedy v systéme kultúry, absolutizuje jej rolu pri riešení problému, filozofia je v skutočnosti chápaná oporou(služkou) vied!

- **Falzifikácia** – (spôsob)vyvrátenia teórie logickým dôkazom o jej nepravdivých dôsledkoch
- **Verifikácia**- proces, ktorým sa zisťuje pravdivostná hodnota nejakého výroku alebo teórie, jej rozloženia do viet, ktoré sú logicky alebo empiricky dokázateľné
- **Analýza**- myšlienkový rozklad skúmaného predmetu na jednotlivé zložky
- **Kriticizmus**- je postoj v teórii poznania, ktorý si za úlohu kladie preveriť predpoklady a hranice konkrétneho poznania
- **Diskurz**- znakové prostredie, v ktorom sa odohráava komunikácia rôzneho druhu, organizujúci sa podľa istých pravidiel, ktoré ho odlišujú od iného(vedecký dikurz, umelecký...)
- **Paradigma**- spôsob myslenia, základný koncept a jeho predpoklady, v rámci ktorých sa myslenie rozvíja a je aj pochopiteľné
- **Postmoderna**- pojem opisujúci situáciu, v ktorej je nemožné vychádzať z akéhokoľvek spoločného menovateľa, opisujúci pluralitu ako prirodzene prostredie aktivít človeka

SLOVÍČKA NA TEST. NOS; MGR. ZÁVODSKÝ

1. **ABSTRAKCIA** – VYDELENIE; ODHLIADNUTIE OD EFEMÉRNÝCH, PREMENLIVÝCH VLASTNOSTÍ, ZACHYTENIE TÝCH SPOLOČNÝCH, PODSTATNÝCH...
2. **ABSURDNÝ** – NEZMYSELNÝ, NEPOCHOPITEĽNÝ, NEZACHYTITEĽNÝ
3. **ADEKVÁTNY** – PRIMERANÝ; VECI ALEBO SITUÁCII PRISLÚCHAJÚCI, AKURÁTNY
4. **AFINITA** - PODOBNOSŤ, PRILAHLOSŤ, PRÍBUZNOSŤ
5. **AGNOSTICIZMUS** – POZNANIE MÁ SVOJE NEPREKROČITEĽNÉ HRANICE; PRAVDA O PODSTATE(VECI, SITUÁCIE) JE NEDOSIAHNUTEĽNÁ
6. **AGÓNIA** – ZNEHYBNENIE, PARALÝZA, NEČINNOSŤ
7. **AKCIDENCIA** – NÁHODNÁ VLASTNOSŤ, BEZ KTOREJ VEC OSTÁVA TOUTO ISTOU...
8. **AKCENT** – DÔRAZ, ZVÝRAZENIE
9. **AKULTURÁCIA** – OSVOJOVANIE SI PRVKOV INEJ KULTÚRY V STYKU S ňOU...
10. **ALTERNATÍVNY** – PRIPÚŠŤAJÚCI VOĽBU, ĎALŠÍ Z MOŽNÝCH(NAPR. PLÁNOV)
11. **ALÚZIA** - ČIASŤOČNÉ, NEÚPLNÉ PRIROVNANIE...
12. **AMORÁLNY** – MIMO DOBRA A ZĽA, NEUZŇAVAJÚCI MORÁLKU – VÔBEC...
13. **ANALÝZA** - ROZKLAD CELKU NA ČASŤI
14. **ANOMÁLNY** – NEPRAVIDELNÝ, ODLIŠNÝ
15. **APROXIMÁCIA** - HARMONIZÁCIA, ZBLIŽOVANIE(MYŠLIENOK, PRÁVNÝCH SYSTÉMOV,...)
16. **ARISTOKRATICKÝ** - UŠĽAHTILÝ A VÝNIMOČNÝ(V ČOMKOL'VEK...)
17. **ATRIBÚT** - NEODMYSLITEĽNÁ VLASTNOSŤ
18. **AUTENTENTICKÝ** – ÚPRIMNÝ, OPRAVDIVÝ; DOSAHUJÚCI ALEBO VYCHÁDZAJÚCI ZO SEBA SAMÉHO...
19. **BAZÁLNY** – ZÁKLADNÝ, PODSTATNÝ
20. **BOH** – „ČÍRY“ AKT, PRVÁ PRÍČINA, ZÁKLAD VŠETKÉHO SÚCNA...
21. **BYTIE** – BYTOSTNÁ ŠTRUKTÚRA SÚCNA; NEUCHOPITEĽNÝ HORIZONT, PREKRAČUJÚCI MYSLENIE...
22. **CNOSŤ** – NÁVYK VÔLE ZAMERANÝ NA HODNOTNÉ ČINNOSTI(DOBRO)
23. **DEDUKCIA** - POSTUP ODVODZOVANIA JEDNOTLIVÝCH POZNATKOV ZO VŠEOBECNÝCH (AXIOMATICKÝCH) PREDPOKLADOV
24. **DEMOKRACIA** - VLÁDA ĽUDU(PRIAMA, GLOBÁLNA, ZASTUPITEĽSKÁ, RIADENÁ)
25. **DETERMINIZMUS** - NÁZOR, KTORÝ TVRDÍ, ŽE VŠETKO JE DOPREDU PREDURČENÉ(KAUZÁLNE, BOHOM, PRÍRODNOU NEVYHNUTNOSŤOU, MOTIVÁCIU, NEVEDOMÝMI ŠTRUKTÚRAMI, VÝCHOVU,...)
26. **DIALEKTIKA** - METÓDA UMOŽŇUJÚCA NA VYŠŠEJ ÚROVNI MYSLENIA SPÁJAŤ PROTIREČENIA(LOGICKÉ, EMPIRICKÉ)
27. **DIDAKTIKA** - TEÓRIA VÝUKY
28. **DIFERENCIA** - ODLIŠNOSŤ
29. **DIREKCIA** - SMER, PRÍKAZ
30. **DISKONTINUITA** – NESTÁLOSŤ, RUPTÚRA
31. **DISPOZÍCIA** - VLOHA, SKLON, MOHUTNOSŤ K NIEČOMU...
32. **DIŠTÍNKIA** – ROZLIŠENIE, ROZDIEL
33. **DOGMA** – NIEČO DEFINITÍVNE, KONEČNÉ, NEMENNÉ...
34. **DUCH** – ABSOLÚTNE VEDOMIE; VEDOMIE VÔBEC; ČISTÉ BYTIE; DUŠA DUŠE...
35. **DUŠA** - NEHMOTNÝ PRINCÍP; VNÚTORNE SÚCNO – „JA“; VEDOMIE SEBA SAMÉHO
36. **EFEMÉRNÝ** - DOČASNÝ, UNIKAVÝ, NEZACHYTITEĽNÝ
37. **EKVIVALENCIA** - ROVNOSŤ, ROVNOCENNOSŤ

38. **EMPIRIZMUS – SMER V TEÓRII POZNANIA; ... VŠETKO PRAVDIVÉ POZNANIE MUSÍ BYŤ ZALOŽENÉ NA ZMYSLOVEJ SKÚSENOSTI**
39. **ENERGIA – PROCES BYTIA; „ČÍRE“ PÔSOBENIE, ČINNÁ PÔSOBNOSŤ...**
40. **ENORMNÝ - OBROVSKÝ**
41. **ESENCIA - PODSTATA, BYTNOSŤ(VECI, SITUÁCIE)**
42. **EVOLÚCIA - VÝVOJ, PROCES POSTUPNÝCH ZMIEN...**
43. **EXEMPLIFIKÁCIA – PODLOŽENIE NEJAKÝM PRÍKLADOM ...**
44. **EXPLICITNÝ – JASNÝ; JEDNOZNAČNE VYJADRENÝ, PRIAMO URČENÝ**
45. **EXTÁZA – BYTIE MIMO SEBA(EGA)**
46. **EXTRÉM – KRAJNOSŤ, VYHRANENOSŤ, ODLIŠNOSŤ**
47. **FALZIFIKÁCIA – OVERENIE HYPOTÉZY POKUSOM O JEJ VYVRÁTENIE**
48. **FENOMÉN – JAV; ÚKAZ; VŠETKO ČO SA NÁM JAVÍ, UKAZUJE...**
49. **FILIÁCIA - VZŤAH, PRÍTAHOVANIE**
50. **FLEXIBILITA – PRISPÔSOBIVOSŤ, „POHYBLIVOSŤ“, OPERATÍVNOSŤ**
51. **FLUKTUÁCIA – NESTÁLOSŤ, PREMENLIVOSŤ**
52. **FRAPANTNÝ - PREKVAPUJÚCI, NEZVYČAJNÝ, VÝRAZNÝ...**
53. **FUNDAMENTÁLNY - ZÁKLADNÝ**
54. **HEDONIZMUS – UČENIE POVAŽUJÚCE SLASŤ A ROZKOŠ(TELESNÚ, DUŠEVNÚ, DUCHOVNÚ) ZA ZMYSEL A HLAVNÝ CIEĽ ŽIVOTA**
55. **HIERARCHIA – ROZVRSTVENIE; ODSUPŇOVANÉ ROZČLENENIE(SÚCNA)**
56. **CHAOS – PÔVODNÁ NEUSPORIADANOSŤ, NEUCHOPITEĽNÁ PREMENLIVOSŤ...**
57. **IDEA – PODSTATA; VNÚTORNÝ VZHLAD; VYJADRENIE PODSTATY VECI (NEMATERIÁLNE); BYTOSTNÁ FORMA VEČÍ...**
58. **IDEALIZMUS - NÁUKA TVRDIACA, ŽE VŠETKO MÁ NEHMOTNÚ, IDEÁLNU PODSTATU; AKCENTOVANIE IDEÁLNEJ STRÁNKY REALITY**
59. **IDENTITA - TOTOŽNOSŤ**
60. **ILÚZIA – SKRESLENÉ, MANIPULOVANÉ VNÍMANIE REALITY**
61. **IMANENCIA – VNÚTORNÁ DANOSŤ**
62. **IMPLICITNÝ – ZAHRNUTÝ V NIEČOM , NEPRIAMO PRÍTOMNÝ V/NA(VECI, SITUÁCII)**
63. **INDIVIDUALIZÁCIA – POTVRDZOVANIE JEDINEČNOSTI; VYTVÁRANIE OSOBNOSTI**
64. **INDUKCIA - PROCES VYTÁRANIA PRAVDEPODOBNOSTNÝCH ZOVŠEOBECŇUJÚCICH ZÁVEROV Z JEDNOTLIVÝCH, ČIASTKOVÝCH POZNATKOV (TVRDENÍ)**
65. **INŠTRUMENTÁLNY – ÚŽITKOVÝ**
66. **INTELIGENCIA – SCHOPNOSŤ PRISPÔSOBIŤ SA, RIEŠIŤ NOVÉ, NEČAKANÉ SITUÁCIE**
67. **INTELIGIBILNÝ- POSTIHNUTEĽNÝ ROZUMOM; DISPONUJÚCI ROZUMOM**
68. **INTENCIA – ZÁMER, ÚMYSEL; ZAMERANOSŤ VEDOMIA NA...**
69. **INTERAKCIA – VZÁJOMNÉ PÔSOBENIE, VPLÝVANIE**
70. **INTERPRETÁCIA - TVORIVÝ VÝKLAD, PROCES OBJASNENIA ZMYSLU NIEČOHO...**
71. **INTUÍCIA - NÁHLY, PRIAMÝ NÁHLED DO PODSTATY VECI; IRACIONÁLNY SPÔSOB POZNÁVANIA; VNUKNUTIE**
72. **INŠTINKT – DYNAMICKÁ, DETERMINOVANÁ SPONTÁNNÁ REAKCIA BEZ RACIONÁLNEJ KONTROLY A DÔVODU...**
73. **IRELEVANTNÝ - NEDÔLEŽITÝ, VEDEAJŠÍ, MÁLO ZÁVAŽNÝ**
74. **JA – PRINCÍP SUBJEKTU; SEBAIDENTIFIKÁCIA V ČASOPRIESTORE...**
75. **KARIÉRA – POSTUP(-NOSŤ) V POVOLANÍ, PROFESII**
76. **KATEGÓRIE - ZÁKL. FILO. POJMY ZACHYTÁVAJÚCE ZÁKL. BYTOSTNÉ ŠTRUKTÚRY SÚCNA**
77. **KAUZALITA – PRÍČINNOSŤ; OBJEKTÍVNÝ VZŤAH MEDZI DVOMA JAVMI**
78. **KOHERENCIA – SÚDRŽNOSŤ, SPOJITOSŤ, BEZROZPORNOSŤ**
79. **KOMPAKTNÝ - CELISTVÝ, SÚDRŽNÝ**
80. **KOMPATIBILNÝ – ZLUČITEĽNÝ S...**
81. **KONCEPT - OSNOVA**
82. **KONSENZUS - SÚHLAS, ZHODA, DOHODA**
83. **KONŠTELÁCIA - ZOSKUPENIE, USPORIADANIE, ZOSTAVA**
84. **KONTEMPLÁCIA - HLĽAVÉ PREMÝŠĽANIE O NADZMYSLOVOM; SEBAPREMÝŠĽANIE V OSAMELOSTI A POKOJI...**
85. **KONTINGENCIA - NÁHODNOSŤ, STRATA SÚVISLOSTI A CELISTVOSTI...**
86. **KORELÁCIA – VZÁJOMNÝ VZŤAH MEDZI PREMENLIVÝMI VLASTNOSŤAMI, VECAMI, SITUÁCIAMI**
87. **KOREŠPONDENCIA - ZODPOVEDANIE, SÚLAD, SÚHRA**
88. **KREATIVITA - TVORIVOSŤ, NOVOSŤ**
89. **KRITIKA – PROBLEMATIZÁCIA HRANÍC, POSTOJOV...**
90. **KVIETIZMUS – NÁUKA, HLÁSAJÚCA PASÍVNY PRÍSTUP K POZEMSKÉMU ŽIVOTU, PODRIADENIE SA ŽIVOTNÝM OKOLNOSTIAM...**
91. **LINEÁRNY - JEDNOSTRANNÝ, PRIAMOČIARY, JEDNOSMERNÝ...**
92. **LINGVISTIKA – VEDA O JAZYKU A KOMUNIKÁCI**

93. MATERIALIZMUS - OBJEKTÍVNE, SKUTOČNE A PRVOTNE EXISTUJE HMOTA, AŽ POTOM VŠETKO OSTATNÉ, Z NEJ POCHÁDZAJÚCE...; AKCENTOVANIE HMOTNEJ, MATERIÁLNEJ STRÁNKY REALITY
94. MENTÁLNY - MYŠLIENKOVÝ, DUŠEVNÝ
95. METAFYZIKA - UČENIE O POSLEDNEJ, ABSOLÚTNEJ PODSTATE SÚCNA
96. MIENKA – POVRCHNÉ POZNANIE; NEPRAVDA
97. MODUS – SPÔSOB(JESTVOVANIA)
98. NEVEDOMIE – NEPRÍTOMNÉ VO VEDOMÍ; VEDOMÍM NEPOSTIHNUTELNÉ A PREDSA OVPLYVŇUJÚCE NAŠE VEDOMIE, PATRIACE DO CELKU NAŠEJ BYTOSTI...
99. MYSEL – VEDOMÁ MODALITA DUŠE, PSYCHIKY; PRIESTOR POZNANIA, CHÁPANIA, CÍTENIA...
100. NEXUS- SPOJENIE, VZŤAH, ZÁVÄZOK
101. NIČ – NEBYTIE SÚCNA; OBRÁTENÁ STRANA BYTIA; PRÁZDNO...
102. NIHILIZMUS – POSTOJ, V KTOROM POPIERAME BEŽNÉ HODNOTY, STABILITU ČOHOKOLIEK DANÉHO, ČI DEFINITÍVNEHO...
103. NIVELIZÁCIA- ZAROVŇÁVANIE, VYROVNÁVANIE, ZAHLADZOVANIE
104. OBJEKTIVITA – PREDMETNÁ EXISTENCIA; VONKAJŠOK
105. ODCUDZENIE – STRATA SEBA SAMÉHO; ODVRAT OD PÔVODNÉHO BYTIA, PRIRODZENOSTI
106. OLIGARCHIA - VLÁDA BOHÁČOV
107. OPORTUNIZMUS – BEZZÁSADOVOŠŤ, NEGATIVISTICKÝ PRÍSTUP K NIEČOMU, NIEKOMU BEZ ALTERNATÍVY
108. PARADIGMA - VZOR, MODEL; TYP MYSLLENIA DANEJ EPOCHY
109. PARADOX – ANTINÓMIA; PROTIREČENIE, V KTOROM OBIDVE TVRDENIA O TOM ISTOM SÚ DOKÁZATELNÉ
110. PARCIÁLNY – ČIASTKOVÝ, ČIASTOČNÝ
111. PEJORATÍVNY – HANLIVÝ, POHORŠUJÚCI, ZOSMIEŠŇUJÚCI
112. PERCEPCIA – ZMYSLOVÉ VNÍMANIE REALITY(V RÔZNYCH MODALITÁCH: ZRAKOVÁ,...)
113. PERMANENTNÝ - NEUSTÁLY, NEPRETRŽITÝ
114. PERZEKÚCIA - PRENASLEDOVANIE, STÍHANIE
115. PLATONICKÝ- DUŠEVNÝ, DUCHOVNÝ; BEZ KONTAKTU S MATERIALITOU (SEXUALITOU)
116. PLURALITA - RÔZNORODOSŤ, MNOHORAKOSŤ; NEREDUKOVATELNOSŤ NA SPOLOČNÉHO MENOATELA, VYPLÝVAJÚCA Z JEDINEČNOSTI KAŽDEJ INDIVIDUÁLNEJ SKÚSENOSTI...
117. POCIT – NAJELEMENTÁRNEJŠÍ PRVOK ZMYSLOVEJ SKÚSENOSTI; NAJJEDNODUCHŠÍ FENOMÉN VEDOMIA
118. PNEUMA - ŽIVOTODÁRNA, VŠETKO PRENIKAJÚCA SILA...
119. POJEM - ABSTRAKTNÁ JEDNOTA DANÁ MYSLLENÍM, V MYSLLENÍ; SLŮŽIACI NA VYJADRENIE NEPREDMETNEJ STRÁNKY REALITY
120. POLEMIKA - KRITICKÁ, VYVRACAJÚCA VÝMENA NÁZOROV
121. POLITEA – VLÁDA VÁČŠINY
122. POLITIKA – SPÔSOB DOSAHOVANIA CIEĽOV A RIEŠENIA PROBLÉMOV; SPÔSOB VZNIKU, DOSAHOVANIA A UCHOVÁVANIA MOCI...
123. POTENCIONÁLNY - DANÝ V MOŽNOSTIACH...
124. POSTMODERNIZMUS – TYP MYSLLENIA ZDÔRAZŇUJÚCI PLURALITU AKO VÝCHODISKO, ZÁKLAD
125. PRAGMATIZMUS – ... PRAVDA JE NEODMYSLITEĽNE SPOJENÁ S UŽITOČNOSŤOU
126. PRINCÍP – ZÁKLADNÉ TVRDENIE, POSTAVENIE; NEDOKAZOVANÉ VÝCHODISKOVÉ TVRDENIE
127. PRIZMA – UHOL POHĽADU
128. RACIONALIZMUS – POZNANIE JE ZALOŽENÉ V/NA ROZUME A JEHO ŠTRUKTÚRACH
129. REAKTIVÁCIA - ZNOVU UVEDENIE DO ČINNOSTI
130. REALIZMUS – SKUTOČNOSŤ JE PREŇ NEZÁVISLÁ OD VEDOMIA A POZNÁVANIA...
131. REFERENCIA – POUKAZOVANIE NA...
132. REFLEXIA – OBRAT K SEBE(VO VEDOMÍ), SEBAPOZOROVANIE, SEBA-VEDOMIE
133. RELATIVITA – PODMIENENOSŤ NIEČOHO NIEČÍM...
134. RELATIVIZMUS – STANOVISKO ZDÔRAZŇUJÚCE PODMIENENOSŤ A OHRANIČENOSŤ POZNANIA...
135. REPREZENTÁCIA - ZASTÚPENIE
136. REVOLÚCIA - NÁHLA ZMENA; PODSTATNÝ NÁHLÝ ZVRAT...
137. RIGIDNÝ – NEPRUŽNÝ, STRNULÝ, NEPOHOTOVÝ...
138. ROZUM – SCHOPNOSŤ PRENIKAŤ ZA ZMYSLOVOSŤ, SYNTETIZOVAŤ JEJ ČIASTKOVÉ DÁTA...
139. RUPTÚRA – ZLOM, ROZRUŠENIE, PRERUŠENIE
140. SAKRÁLNY - POSVÄTNÝ, NÁBOŽENSKÝ
141. SEKULÁRNY – SVETSKÝ, POZEMSKÝ
142. SÉMANTIKA - TEÓRIA VÝZNAMU(AKO VZNIKÁ, MENÍ SA...)
143. SEMIOTIKA - ZAOBERÁ SA SKÚMANÍM ZNAKOVÝCH SYSTÉMOV, ICH FUNGOVANÍM...
144. SKEPSA – SPOCHYBŇOVANIE, NEDÔVERA; NEMOŽNOSŤ ODÔVODNENIA AKEJKOLIEK VŠEOBECNEJ PLATNOSTI ČOHOKOLIEK...
145. STOICKÝ - NENECHAJÚCI SA NIKÝM VYRUŠIŤ, NEPOHNUTÝ
146. SUBJEKT – TRVALÝ ZÁKLAD, NOSITEĽ URČENÍ...

147. SUBORDINÁCIA – PODRIADENOSŤ
148. SUBSTANCIA - NEMENNÁ, ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA SÚCNA, NOSITEĽ VŠETKÝCH ČIASTKOVÝCH A PREMENLIVÝCH VLASTNOSTÍ
149. SÚCNO - VŠETKO ČO JE, ČO MÁ BYTIE (ČOKOLVEK)
150. SYMBOL – ZNAK, KTORÝ MA VIAC MOŽNÝCH VÝZNAMOV (NIEKTORÉ Z NICH SÚ RACIONÁLNE NEPOSTIHNUTEĽNÉ, NEDOKÁZATEĽNÉ)
151. SYSTÉM – CELOK; JEDNOTA PRVKOV VO VZÁJOMNÝCH VZŤAHOCH
152. ŠTRUKTÚRA - CELOK JASNE DEFINOVANÝCH VZŤAHOV MEDZI JEHO ČASŤAMI
153. TEOKRACIA – FORMA ŠTÁTNEHO ZRIADENIA V KTOROM DRŽÍ MOC CIRKEV A JEJ REPREZENTANTI
154. TEÓRIA – SYSTÉM IDEALIZÁCIÍ A ABSTRAKCIÍ SPOJENÝ LOGICKÝMI VZŤAAMI INTEGRUJÚCI ČASŤI DO URČITEJ CELISTVOSTI
155. TELEOLÓGIA - NÁUKA O TOM, ŽE VŠETKO DIANIE MÁ NEJAKÝ ZMYSEL, ZÁMER, KTORÝ JE VECIAM VNÚTORNÝ ALEBO VONKAJŠÍ...
156. TERITORIALITA - VYMEDZENOSŤ
157. TOTALITA – CELOK, CELKOVOSŤ, NENARUŠENOSŤ
158. TRANSCENDENCIA – PREKRAČOVANIE, PRESAHOVANIE(ZMYSLOVEJ SKÚSENOSTI, SCHOPNOSTÍ,...)
159. TRANSFORMÁCIA – PREMENA, ZMENA
160. TRANSPERSONÁLNY - NADOSOBNÝ
161. UNIFORMITA - JEDNOTNOSŤ
162. ÚZUS - ZVYKLOSŤ, OBYČAJ, PRAVIDLO
163. VÁGNE - NEURČITÉ, NEPRESNÉ, NESTÁLE
164. VALIDITA – PLATNOSŤ
165. VARIÁCIA – ZMENA, PREMENA, STRIEDANIE, ROZMANITOSŤ, RÔZNORODOSŤ
166. VERIFIKÁCIA – OVERYOVANIE PRAVDIVOSTI POMOCOU VEDECKEJ METÓDY, DÔKAZU
167. VIRTUALITA – PREDSTAVA; PARALELNÁ (MOŽNÁ) REALITA
168. VÔĽA - VEDOMÉ SNAŽENIE ČLOVEKA SMEROM K USKUTOČ. ZAMERANÉHO CIEĽA...
169. ZMYSEL – VNÚTORNÝ POUKAZ K CELISTVOSTI, JEDNOTIACI OBSAH MNOHOSTI...
170. ZNAK – TO, ČO ZASTUPUJE NIEČO INÉ...